

Foreningen for Mellsennvassdraget
v/Styreleder Dag Henrik Berggrav
Skådalsveien 21E
0781 Oslo

Til NVE:
Konsesjonsavdelingen
Middelthuns gate 29,
Postboks 5091, Majorstua
0301 Oslo

Dato: 10.06.2025

NVEs Registreringsnr. 9324
NVEs Saksnr. 202404293

Bemerkninger til SWECO og Øystre Slidre kommune sine kommentarer til høringsuttalsene

Figur 1. Den aktive stølsgrenda Juvike ved Mellsenn. Stølsdriften i Valdres er nå på Unesco's verdensarvliste.

1. Innledning

Vi takker for invitasjon til synfaring der de forskjellige parter skal få anledning til å legge frem sine synspunkter. Nå som utbyggerne har fått uttale seg 2 ganger, ønsker vi også å uttale oss en gang til. Dette fordi vi mener at svarene fra SWECO og ØSK i liten grad var

oppklarende og utfyllende. Derfor sender vi inn våre kommentarer forut for synfaringen den 17. juni.

Vi konstaterer at flere av de som har sendt inn høringsuttalelse mener at kommunens søknad er mangelfull. Det foreligger ikke tilstrekkelig utredning på flere punkter, slik at kriteriene for å gi konsesjon etter vannressursloven § 25, ikke foreligger. Siden vi kommenterer noen av de samme punktene som Statsforvalteren og fylkeskommunen også nevner i sine høringsuttalelser, tillater vi oss også å sende kopi av våre bemerkninger dit.

Her er våre synspunkter på kommunens og SWECOs kommentarer til høringsuttalelsene:

2. Valg av anordning for minstevannføring må klargjøres

Svaret fra SWECO gjør at det nå virker helt i det blå hva slags anordning man planlegger å ha i utløpet for å sikre minstevannføring.

I søknaden er det skissert at man vil benytte seg av et nedgravd rør som vil slippe minstevannføring på 15 l/s hele året. Denne ordlyden brukes mange steder i søknaden. Man får inntrykk av at det her skal ligge et rør som det renner 15 l/s ut av kontinuerlig hele året. Hvor dypt dette røret skal graves ned står det ikke noe om i selve søknaden, men det står at det må legges frostfritt. Frostfri dybde i dette området er 2 m. Dvs. det må minst graves ned 2 m under laveste regulerte vannstand (LRV). Men så står det på side 45 at røret må legges ned på 5 m dyp for å få tilstrekkelig trykk i røret. 5 m dyp tilsvarer trykk på 0,5 Bar (ca 0,5 kg/cm²), omtrent en tiendedel av det trykket man har i springen hjemme. Det står også i hydrologirapporten at røret må være horisontalt, helst svakt hellende nedover. Dette tilsier at man må grave ned røret minst 5 m under LRV, dvs. 5,4 m under utløpstorskelen, eller kote 854,4 moh. Men nå er det slik at ifølge de hydrodynamiske lover som gjelder for vannstrøm i rør, så er det høydeforskjellen mellom vannstanden der røret munner ut i Vesleåne og vannstanden i Mellsenn over inntaket som bestemmer trykket man får i røret. Trykket er helt uavhengig av hvor dypt man dypper røret ned i Mellsenn. Skal man ha 0,5 Bars trykk i røret må dette røret munne ut på samme kote som det tas inn, noe man finner først 350 m nede i Vesleåne. I praksis medfører dette at halve Vesleåne vil bli tørrlagt i perioder. Dette kan de da umulig mene. De snakker jo om at det skal munne ut 50 m nedenfor utløpet, men da er de omtrent på LRV. Skal dette røret legges frostfritt under LRV vil det etter vårt skjønn minst munne ut 100 m nedenfor utløpet, ikke 50 m. Vi presiserer at våre beregninger er basert på høydeprofil verktøyet til Kartverket i norgeskart.no, og ikke på nivelleringer i felt.

Nå presiserer SWECO imidlertid at minstevannføringen ikke skal slippes hele året, slik det står i søknaden, men bare i de perioder det ikke renner vann i det naturlige utløpet.

De virker imidlertid ikke like skråsikre på å benytte seg av et nedgravd rør. I tillegg til Mellsennforeningen har nemlig også Statsforvalteren et sterkt ønske om å lage en minstevannføringsanordning som kan sikre fiskevandring. SWECO nevner at dette kan oppnås ved renner av ulike slag, v-overløp, fisketrapper, mm. Så hva slags minstevannføringsanordning de egentlig nå vil gå for, er enda mer uklart enn i søknaden. Dette et meget sentralt punkt mht. økologisk påvirkning av Mellsenn og Vesleåne, og må klargjøres slik at det går an å forstå hva de mener. Slik det står nå, med SWECOs tilleggskommentarer, går det ikke an å ta stilling til planen.

3. Rødlisteartene i nedre del av Ygna

Mellsennforeningen gjorde beregninger som viste at i tørre perioder så vil det bli for lite vann til å holde liv i de kritisk truede, rødlistede moseartene nede ved Høgdi. Det var fare for uttørking av disse som NVE brukte som grunnlag for å avslå en tidligere reguleringsøknad, som hadde betydelig høyere minstevannføring enn det som forslås nå. SWECO gjør heller ikke nå noen forsøk på å beregne hva slags lavvannføring man får her nede i tørre perioder, men sier bare at der nede er det igjen 88% av gjennomsnittsvannføringen, pluss det som restfeltet gir. Ingen dør av gjennomsnittsvannføringen, det er under tørreperioder de dør. Det er jo uttørking som er problemet her, noe som også står i SWECOs søknad, se tabell 8. SWECO må fremlegge troverdige beregninger av lavvannføring ved Høgdi, som viser at skader på disse kritisk truede rødlisteartene vil unngås. Ellers må man forvente at disse artene går tapt, noe de vil gjøre ifølge våre beregninger (se Mellsennforeningens høringsuttalelse).

4. Kommunens avvisning av alternativene til Mellsenn

a) *Hvordan ble Mellsenn valgt i 2003?*

Som nevnt i vår høringsuttalelse engasjerte kommunen Norconsult (med NGU som underleverandør) til å vurdere de tre alternativene for vannforsyning av Kollstad og Moane (dvs søndre del av bygda) i år 2002.

Norconsult kom fram til at grunnvannsverk ved Sandtangen var billigst og best både mht. vannkvalitet og sikkerhet, og hadde dessuten minst negative virkninger på miljøet, samt langt mindre konfliktfylte beskyttelsestiltak. Derneft fulgte utvidelse av Vindinvannverket, og først på 3. plass kom nytt vannverk ved Mellsenn.

Kommuneadministrasjonen ved rådmannen gikk inn for Sandtangen i sin innstilling til formannskapet. I formannskapets møte 12.06.2003 vedtok de innstillingen, selv om Ola Fjelltun (tidligere ordfører) la frem et forslag om å velge Mellsenn. Hans forslag falt med 1 mot 4 stemmer, og rådmannens innstilling ble vedtatt med 3 mot 2 stemmer.

Formannskapets vedtak om Sandtangen som drikkevannskilde ble lagt frem som innstilling til kommunestyret 26.06. 2003. Også i dette møtet fremmet Ola Fjelltun forslag om å velge Mellsenn som drikkevannskilde. Innstillingen til formannskapet falt med 10 mot 11 stemmer. Ola Fjelltuns forslag ble deretter vedtatt med 17 mot 4 stemmer.

Dermed ble rådmannens og formannskapets faglige og økonomisk begrunnede innstilling vraket til fordel for det som fremstår som et helt ubegrunnet og rent politisk forslag. Se vedlagte kommunestyrereferat.

Etter dette har kommunen aldri vurdert noe alternativ til Mellsenn, selv ikke etter at de fikk krav til å etablere reservevannforsyning som i perioder skulle kunne forsyne hele bygda. Dette har ikke Mellsenn kapasitet til særlig lenge, se beregninger i neste kapittel.

b) *Kommunens konsesjonssøknad til NVE av 14. januar 2025 og kommentarene til høringsuttalelsene i brev datert 18. mai 2025:*

Kommunens kommentarer til de alternative vannkildene, grunnvannskilden Sandtangen og Vindin vassverk SA sitt inntak fra innsjøen Sørre Vindin, fremstår som overfladiske.

Vi viser her til forvaltningsloven § 17, som krever at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, noe som også innbefatter alternativer, eller mangel på sådanne.

Kommunen sier videre i sine kommentarer at det er uavklarte jernverdier i vannet fra Sandtangen. Det synes vi er rart, da det ble analysert rutinemessig for jern i tillegg til mange andre relevante drikkevannsparmetre under prøvepumpingen. Høyeste jernverdi var 60 µg Fe/l, noe som er langt under tiltaksverdien på 200 µg Fe/l for jern i Drikkevannsforskriften. Jern er ikke giftig, men er derimot noe kroppen vår trenger, og det er derfor ikke oppført noen grenseverdi for jern i Drikkevannsforskriften. Høye jernverdier kan imidlertid føre til problemer i vannbehandlingen, og derfor er det satt en praktisk tiltaksverdi på 200 µg Fe/l. Analysene gitt i Norconsult/NGU rapporten var stort sett mindre enn 10 µg Fe/l over hele prøvepumpeperioden. Hvor kommunen har fått dette med uavklarte jernverdier fra, må de dokumentere.

Med hensyn til å utvide Vindinvannverket, så sier de at det har dårligere vannkvalitet enn Mellsenn og trekker særlig frem humusinnholdet. Nå har imidlertid også Mellsenn fått så mye humus at man må redusere fargetallet for å få UV til å være effektivt desinfeksjonsmiddel. Dette vil de gjøre med Ozon og biofiltrering, med etterfølgende UV. Dette er akkurat de samme renseprosesser som vil være nødvendig for vann fra Søre Vindin.

Det henvises til at Vindin har så mye mer menneskelig aktivitet i nedbørfeltet, noe som i og for seg er rett. Men mesteparten av denne aktiviteten ligger oppstrøms utløpet av ovenforliggende innsjø, Yddin sørfra og Javnin og Midre Vindin nordfra. Transport gjennom innsjøer tar lang tid, og er effektive resemekanismer for smittestoffer i drikkevannssammenheng. De smittsomme organismene dør enten som følge av langvarig opphold uten mat og i kaldere temperatur enn i den menneskelige kropp, eller de sedimenterer til bunns, eller de spises av planktonorganismer, mm. Den menneskelige aktiviteten i drikkevannsinnsjøens nærområde er mye farligere. Det er her man må ha strenge sikringstiltak. I nærområdet til Søre Vinding er det lite menneskelig aktivitet i forhold til rundt Mellsenn. Rundt oppstrømsinnsjøene trenger man mindre strenge sikringstiltak som følge av selvrensing i de mellomliggende innsjøene.

Nedre Romerike Vannverk henter vann fra Glomma (elvevann med overflatetemperatur) og ca 200000 mennesker drikker herfra, og en rekke store næringsmiddelbedrifter bruker det til produksjonsvann (Coca Cola, Tine, Diplomis, Ringnes bryggerier, m.fl). Oppstrøms bor det ca en halv million mennesker, 8 byer, og nær halvparten av Norges jordbruksareale.

Det er mao fullt mulig å satse på vann fra Søre Vindin. Ved å utvide Vindinverket vil man ikke få noen kapasitetsproblemer fremover, noe man kan komme til å få med Mellsenn.

5. Bruk av Mellsenn som full reserve for hele kommunen er nærmest ikke omhandlet i søknaden.

I sin VVA plan legger kommunen opp til økt satsing på turistindustrien. De regner man at i 2050 vil de ha opp til 25000 pe i påsken og vinterferien, og i andre toppbesøksperioder. I kommunens svar sier de at det er riktig at de dimensjonerer avløpsnett til 25000 pe som følge av økt satsing på turistindustrien. Det er jo drikkevannet som omdannes til avløpsvann, så man må dimensjonere vannforsyningen tilsvarende. Hvis vi legger til bygdas egen befolkning så vil det bli ca 30000 pe som må forsynes med drikkevann i toppperiodene i 2050. Inkludert brann, irrigasjon og lekkasjer er det vanlig å regne at 1 pe bruker ca 275 l i døgnet. Hvis det i Påsken 2050 skjer noe med Olevannverket, slik at Mellsenn i en

reparasjonsperiode må forsyne alle disse 30000 pe, kan man se at det blir kapasitetsproblemer. Da trenger man en vannstrøm ut av Mellsenn på 95 l/s. Uttaket dimensjoneres nå bare til 42 l/s, så her kan det fort bli kapasitetstrøbbel. Dette vil raskt kreve at magasinet i Mellsenn må økes, og Vesleåne og Ygna blir mer stresset med liten vannføring.

Men ved å satse på utvidelse av Vindinvannverket vil man ikke støte på kapasitetsproblemer. Her har man 15 ganger så mye vann å ta av som fra Mellsenn.

Det er ikke avklart hvor mange grunnvannsrør man kan sette ned på Sandtangen, så der er kanskje kapasiteten ikke klarlagt godt nok ennå. Det ene røret som ble brukt ved prøvepumpingen, var nok til å forsyne Kollstad vannverks abonnenter, og med en rør til ville Moane også kunne forsynes.

Søknaden må belyse scenarioer hvor Mellsenn skal forsyne hele bygda (reparasjon ved Olevannverket) og helst også hva som skjer hvis noe slikt skjer i høysesonger som påske og vinterferie. Det er jo nettopp på ettervinteren at man har den laveste vanntilrenningen til Mellsenn i henhold til søknaden og hydrologirapporten.

6. Behandling etter vannforskriftens paragraf 12

I søknaden står det ikke noe om at man påberoper seg at prosjektet behandles etter vannforskriftens paragraf 12. Statsforvalteren spør om dette i sin høringsuttalelse. I sitt svar sier SWECO at utbyggingen bør behandles etter paragraf 12. Denne paragrafen sier at man kan gjennomføre tiltak som senker den økologiske tilstanden i en vannforekomst (noe man ellers ikke har anledning til), hvis den samfunnsmessige nytten (godt drikkevann) er større enn de ulemper det medfører (økologisk skade, næringsmessig skade for landbruk, trivselsskade for beboere og hytteiere). Det krever imidlertid at samfunnsgodet ikke kan oppnås på annen måte, eller at slik annen oppnåelse medfører uforholdsmessig store kostnader.

Norconsult/NGU har dokumentert at dette samfunnsgodet (godt og sikkert drikkevann) kan oppnås ved to andre løsninger, som dessuten er bedre, sikrere, og mye billigere enn Mellsennutbyggingen. Dermed bortfaller muligheten til å påberope seg behandling etter paragraf 12.

7. Manglende inndeling av vassdraget i vannforekomster

De berørte vassdragsavsnitt burde vært inndelt i vannforekomster slik som vannforskriften krever. I søknaden kalles alt som har med elv og gjøre for Ygna. Følgende vannforekomster skulle minimum vært etablert i hht retningslinje gitt i vannforskriftens karakteriseringsveileder:

- Mellsenn
- Nedrevatn
- Flasåne
- Vesleåne (elva mellom Mellsenn og Nedrevatn)
- Ygna nedstrøms Nedrevatn

Disse fungerer som økologiske enheter, har ulike karakteristika, og vil få ulik grad av påvirkning fra prosjektet, og det knytter seg ulike naturverdier til dem. De mindre tilløpsbekkene uten årssikker vannføring kunne vært behandlet under ett (bekkefelt), hvis de ikke har svært ulik belastning.

I søknaden snakkes det om Ygna hele tiden, noen ganger gjelder det nedstrøms Nedrevatn, andre ganger oppstrøms, andre ganger gjelder det hele elva nedenfor Mellsenn. Leseren må stadig sjekke om hvilken elvestrekning man snakker om. F.eks er det først og fremst Vesleåne som blir så sterkt påvirket av liten vannføring, med bl.a. tørrlagt strekning, at for at prosjektet skal kunne gjennomføres, vil det kreves at det behandles etter vannforskriftens paragraf 12, eller paragraf 5. Begge gir unntak fra kravet om god økologisk tilstand i de berørte vannforekomster. Men i og med at det samme samfunnsgodet beviselig kan oppnås på billigere måter, vil ingen av disse unntaksparagrafer kunne komme til anvendelse. Slik prosjektet er beskrevet i søknaden, vil den økologiske tilstanden i Vesleåne minst reduseres til moderat, kanskje helt ned til dårlig tilstand. I søknaden er det ikke gjort noe forsøk på å klargjøre hvilken tilstand man vil få i de ulike vannforekomstene som følge av utbyggingen.

8. Senkningens betydning for gyteforhold for fisk og for produksjon av næringsdyr for fisk.

Dette er temaer som Statsforvalteren mener bør belyses gjennom en tilleggsutredning før det går an å ta endelig stilling til søknaden. Dette er Mellsennforeningen helt enig i.

9. Hva slags sikringstiltak skal man nå ha

Med den siste korrespondansen mellom kommunen og Mattilsynet virker det nå nokså kaotisk hva slags sikringstiltak som kommer til å gjelde. Mattilsynet har strammet inn på det opprinnelige forslaget med blant annet å foreslå badeforbud, og kommunen svarer med å fjerne den opprinnelige foreslåtte 100m sikringssonen og foreslår denne utvidet til hele nedbørfeltet. Dette virker panisk, og ikke som faglig basert sikringsarbeid. Selv om dette ikke er en del av NVEs behandling, så er det en viktig del av prosjektet for å kunne svelge det av den berørte befolkning uten konflikt. Å unngå konflikter er også i NVEs interesse som forvaltningsorgan. Vi ber derfor om forståelse for at vi nevner det.

10. Stølsdriften inn på Unescos Verdensarvliste

I desember 2024 kom den særnorske stølsdriften inn på Unesco's liste over kulturer det var verdifullt å ta vare på, den såkalte Verdensarvlisten. Innlandet er et av de fylkene som har mest gjenlevende stølsdrift i Norge, og Valdres blant de bygder som fortsatt har levende stølsområder i fjellheimen. Fortsatt slipper man husdyrene på sommerbeite opp på stølene om sommeren, slik at de mer produktive jordene nede i bygda kan brukes til å produsere vinterfôr til dyra. I Mellsenns umiddelbare nærområde er det to levende stølsområder Juvike og Heimstølen, samt et litt lenger opp, nemlig Turrsjøen/Skjærvike. Det er ikke like mange aktive støler som før, men det er omtrent like mange husdyr som før, da de som er igjen av stølsdrivende bønder, driver større. I Mellsenns nedbørfelt er det ca 1000 dyr på sommerbeite fordelt på 750 sau, 120-150 ammekyr og 230 melkekyr. Forsidebildet viser stølsgrenda Juvike som grenser helt ned til Mellsenn. Dyrene beiter helt ned til vannkanten, se figur 2.

Nedleggelse av stølsdriften kan lett vise seg irreversibelt ettersom dagens beitelandskaper vil gro igjen, infrastruktur forfalle og selve kulturen for seterdrift vil bli glemt.

Figur 2. Husdyrene beiter helt ned til vannet. I Mellsenns nedbørfelt er det ca 1000 dyr på sommerbeite fordelt på 750 sau, 120-150 ammekyr og 230 melkekyr. Bildet er fra Juvike 2018 og viser melkekyr. Det var ca 10 dyr i denne flokken. Ammekyrene går vanligvis i flokker á 25-40 dyr.

11. Vegen videre og mulige løsninger

Vi mener Norconsults og NGUs rapport om de tre alternativene bør vurderes på nytt av et faglig organ, oppdateres mht fag og priser, og gjerne suppleres med nye undersøkelser om de finner det nødvendig. Dvs. at de tre alternativene vurderes sammen med tanke på at det skal leveres godt, sikkert, og nok drikkevann for bygda i framtiden. Sammen med vannmengde, vannkvalitet, renseprosesser som kreves i de ulike alternativene, og utbyggings og driftskostnader, må man også vurdere behovet for sikringstiltak gjerne i 3-4 soner, og konfliktnivået og kostnadene ved disse i de tre alternativene. I hht til Norconsultrapporten var det mye å spare på å ikke gå for Mellsennalternativet.

Oslo 10.06.2025

Dag Henrik Berggrav

Styreleder i Foreningen for
Mellsennvassdraget

Dag Berge

Cand. Real i Limologi

Kopi til: Statsforvalteren i Innlandet: sfinpost@statsforvalteren.no

Innlandet fylkeskommune: post@innlandetfylke.no

Vedlegg:

1. Norconsultrapporten (Sammendrag, det er kun det vi fikk tilsendt fra kommunen i sin tid) fra 2002/2003 som sammenlikner de tre alternativene for vannforsyning i søndre del av bygda, Grunnvannsverk på Sandtangen, Utvidelse av Vindinvannverket, bygge nytt vannverk fra Mellsenn.
2. NGU-rapporten om Sandtangen fra 2002 (delrapport i Norconsult studie)
3. Referat fra formannskapsmøte 12.06.2003, og kommunestyremøte 26.06.2003